

— EEN KIJKJE IN DE SCHRIJVERSKEUKEN —

BOUWSTEEN TECHNIEK

T05 – Show, don't tell

Het meest gehoorde schrijfadvice — maar het is meer dan een strenge regel.

Dit is onderdeel van de set praktische schrijfhulp van auteur Jurjen Biesbroek – laagdrempelig gereedschap voor beginnende schrijvers, oorspronkelijk bedoeld als zelfhulp voor zijn eigen schrijfontwikkeling.

01 Theorie: twee technieken die elkaar nodig hebben

Omdat we in de bouwstenen steeds kleine stukjes van het veelomvattende schrijfproces oppakken, zijn er onderwerpen die nauw verwant zijn aan elkaar. De "Show, don't tell" is misschien wel het meest herhaalde schrijfadvice, maar als je de andere bouwstenen hebt gelezen, dan zie je dat dit ook sterk terugkomt bij het schrijven van dialogen, bij exposition en headhopping. Zoals daarin al duidelijk is geworden: 'Vertellen' kan gelijk zijn aan samenvatting of directe verslaggeving, niet gefilterd door de ervaring van een personage. 'Tonen' is het herscheppen van de ervaring van één personage: multi-zintuiglijke, gefilterde waarneming die de lezer laat voelen alsof het hem overkomt. En dát is wat een lezer wil ervaren. De Amerikaanse schrijfdocent K.M. Weiland vat het verschil krachtig samen: "Showing dramatiseert. Telling vat samen." Beide technieken zijn gelijkwaardig en nodig — maar het gewicht van goed proza moet zwaarder

op tonen rusten dan op vertellen. Het gaat dus om de dosering, niet of het al dan niet is toegestaan, wat je zou kunnen denken vanuit de wijze waarop dit punt wordt aangekaart.

Belangrijk om te beseffen: "show, don't tell" is geen aan-of-uitschakelaar op één enkele techniek, maar een paraplueterm voor tientallen kleinere technieken die samen meeslepend proza vormen — woordkeuze, zintuiglijke details, ritme, dialoog, gedachte. Een van die deeltechnieken verdient aparte aandacht: *filterwoorden*. Zinnen als "hij zag", "ze hoorde", "hij merkte op" leggen een onnodige laag tussen de lezer en de waarneming. Vergelijk maar eens "Hij zag de deur opengaan" met "De deur ging open" — het tweede plaatst de lezer al direct in de scène, zonder de tussenstap van het filterwoord. Filterwoorden zijn niet per se fout (soms benadruk je juist bewust dat een personage iets waarneemt of zich vergist), maar ongemerkt overmatig gebruik ervan creëert afstand die je meestal niet wilt.

Er bestaat ook slecht vertellen én slecht tonen. Slecht vertellen is een emotie kaal benoemen: "hij was boos", "ze voelde zich nerveus". Slecht tonen is een emotie vervangen door een cliché-lichaamsreactie zonder verdere gedachte: "zijn vuisten balden zich samen", "haar hart bonkte in haar keel" — bruikbaar, maar afgezaagd wanneer het de enige laag is. Goed tonen impliceert de gemoedstoestand van een personage via specifieke, unieke waarneming en gedachte, niet via een voorraad standaardgebaren.

Vertellen is wél de beste keuze in specifieke situaties: bij een korte overgang tussen scènes of hoofdstukken, bij het introduceren van een nieuw personage, of om tijd te comprimeren. Onderscheid daarbij twee soorten samenvatting. Omstandige samenvatting beschrijft herhaalde handelingen of een algemene toestand over een langere periode ("die zomer werkte hij elke dag door tot middernacht"). Sequentiële samenvatting vat een reeks causaal verbonden gebeurtenissen samen die naar een belangrijke scène toe leiden. Beide werken het best wanneer ze, net als tonen, concrete en zintuiglijke details bevatten in plaats van kale feiten — een goed geschreven samenvatting kan bijna net zo boeiend zijn als een scène.

Drie vragen helpen bepalen of een moment tonen of vertellen verdient. Is dit een belangrijk emotioneel of verhalend keerpunt? Dan verdient het een scène met tonen. Is het een overgang, introductie, of tijdsprong, dan volstaat vertellen.

En binnen een tonende scène: wat voelt het perspectiefpersonage over de plek, de mensen, zichzelf; hoe verschuiven die gevoelens tijdens de scène; en welk uniek detail zou alleen dit personage opmerken? Een veelgemaakte fout is bovendien dialoog gebruiken om het verhaal te vertellen — personages die elkaar dingen uitleggen die ze al weten — in plaats van een scène echt te laten spelen vanuit het perspectief van het personage met de meeste interne verandering. Dat bespraken we al in bouwsteen T01.

02 En nu naar de praktijk

Twee voorbeelden laten zien hoe getoonde emotie werkt zonder ooit een gevoel te benoemen.

Elizabeth McCracken — verdriet zonder het woord te noemen

In haar memoire over het verlies van een kind beschrijft McCracken het moment van het cruciale ongeluk zelf niet met emotiewoorden, maar via een reeks kleine, concrete, haast tedere beelden — geen enkel woord in de passage noemt rouw of verdriet rechtstreeks. Ze legt uit dat dit werkt omdat concrete beelden ons limbische brein rechtstreeks aanspreken; we hoeven niet te lezen dat een hart breekt om het zelf te voelen breken. Haar advies: denk groot, schrijf klein — belichaam de grootste emoties in de kleinste details, niet in grote dramatische uitroepen. En gebruik juxtapositie: plaats tragische inhoud naast onverwacht rustige of zelfs lichte beelden in plaats van het voor de hand liggende (een grauwe regenachtige dag voor verdriet, een zonnige dag voor geluk) — de spanning tussen inhoud en beeld raakt een lezer dieper dan een directe match.

Ernest Hemingway — emotie volledig via dialoog en actie

"Hills Like White Elephants" toont een emotioneel zwaar beladen gesprek tussen een man en een vrouw zonder ooit te vertellen wat ze voelen. Geen enkel personage zegt hardop bang, boos of wanhopig te zijn — alles wordt getoond via wat ze wel en

niet zeggen, via kleine gebaren, via wat ze bestellen aan de bar. Het bewijst dat volledige emotionele diepgang mogelijk is met uitsluitend tonen, zonder één zin vertellende duiding.

03 Mijn voorbeeld: hoe ik het deed als beginnend schrijver

Deze keer een positief voorbeeld — een scène uit Het Algoritme van Verraad waarin tonen al goed werkt, met één plek waar het nog scherper kon.

'Dit is bullshit,' mompelde hij. Hij liet de kleren vallen. 'Dit is gewoon complete bullshit.' [...]'Ik ben je fucking dienstmeid niet,' barste Karel, zijn stem hard. 'Of je moeder.' Sybren keek op, verward door de toon. 'Ik vraag je toch niks?' 'Dat is het juist. Je vraagt niks. Je ziet niks. Je zit daar maar met je... je digitale vriendinnetje, terwijl ik hier als een idioot je leven probeer te redden.'

Deze confrontatiescène tussen Karel en Sybren toont woede en frustratie volledig via dialoog en actie — nergens staat "Karel was boos" of "Sybren voelde zich aangevallen". De vuile was die uit zijn armen valt, de vloek, de opeenstapeling van korte, felle zinnen: dat draagt de emotie zelf. Volgens de drie diagnostische vragen werkt dit sterk — we voelen Karels frustratie over Sybrens isolement, en we zien die frustratie oplopen binnen de scène, van binnensmonds mompelen naar hardop schreeuwen.

Wat ik zou kunnen overwegen: de zin "Sybren keek op, verward door de toon" bevat het filterwoord "verward" — een klein stukje vertellen middenin een verder sterk getoonde scène. Een tonende variant zou kunnen zijn: "Sybren keek op van zijn scherm" (puur

actie, zonder het gevoel te benoemen) en het verwarring-effect overlaten aan zijn volgende, ietwat naïeve repliek ("Ik vraag je toch niks?") — de lezer leidt de verwarring dan zelf af uit zijn reactie, in plaats van dat die wordt voorgezegd.

04 Zoek je eigen voorbeeld

Blader naar een emotioneel geladen scène in je eigen manuscript. Bevat die scène ergens een direct benoemde emotie ("hij was boos", "ze voelde zich verdrietig") of een filterwoord ("hij zag", "ze merkte op")? En andersom: bevat de scène al sterke, getoonde momenten die je kunt gebruiken als aanknopingspunt?

OEFENING · 15–20 MINUTEN

Geleide micro-oefening: filterwoorden wegsnijden

Mijn oefening: ik herschrijf "Sybren keek op, verward door de toon" naar een pure actiezin, en laat de verwarring blijken uit zijn volgende dialoogregel in plaats van uit een filterwoord.

Jouw oefening: doorzoek je eigen fragment op filterwoorden ("zag", "hoorde", "voelde", "merkte op") en directe emotiebenoelingen. Streep ze door en herschrijf de zin zodat de waarneming of het gevoel zelf op de pagina staat.

Controlevraag: is het gevoel nu nog steeds duidelijk voor de lezer, zonder dat je het benoemt?

OPDRACHT · 30–45 MINUTEN

Zelfstandige toepassing: denk groot, schrijf klein

Jouw opdracht: kies het emotioneel zwaarste moment in je manuscript. Herschrijf het zodat de emotie belichaamd wordt in één klein, specifiek, wellicht onverwacht detail (McCrackens "denk groot, schrijf klein") in plaats van in een directe

emotiebenoeming of een cliché-lichaamsreactie. Overweeg ook: kun je de juxtapositie toepassen met een beeld dat niet het voor de hand liggende doet (geen regen bij verdriet, geen zon bij geluk)?

05 Zelfcontrole

Loop je manuscript na op de volgende vier punten.

- ☐ Bevat een emotioneel belangrijke scène directe emotiebenoemingen ("hij was boos") die je kunt vervangen door getoonde details?
- ☐ Sluipen er onnodige filterwoorden ("hij zag", "ze voelde") in je tekst?
- ☐ Gebruik je vertellen bewust — voor overgangen, introducties, tijdsprongen — in plaats van willekeurig?
- ☐ Als je personages iets aan elkaar uitleggen: is dat een echt gesprek, of vertelt de dialoog eigenlijk het verhaal aan de lezer?

Dit onderdeel kun je uiteraard toepassen op elke scène die je zelf onderhanden neemt.

06 Samenvatting

Belangrijkste onderwerpen

Het verschil tussen tonen en vertellen; filterwoorden; slecht vertellen versus slecht tonen; wanneer vertellen wél de juiste keuze is (omstandige en sequentiële samenvatting); de drie diagnostische vragen; het "denk groot, schrijf klein"-principe.

Kernpunten

Show, don't tell is geen absolute regel maar een paraplueterm voor tientallen technieken, en beide — tonen én vertellen — zijn nodig. Vertellen werkt goed voor overgangen, introducties en tijdcompressie; tonen hoort bij belangrijke emotionele en verhalende kernpunten. Goed tonen impliceert de gemoedstoestand van een personage via specifieke, unieke details — niet via cliché-lichaamsreacties, en zeker niet via direct benoemde emoties.

Conclusies en acties

Snoei onnodige filterwoorden en directe emotiebenoemingen uit emotioneel belangrijke scènes. Reserveer vertellen bewust voor overgangen en introducties. Pas bij een groot emotioneel moment het "denk groot, schrijf klein"-principe toe: belichaam de emotie in een klein, specifiek detail.

BRONVERMELDING

Podcast: *Writer Unleashed*, Nanci Panuccio — aflevering #180 "Show, Don't Tell: Your Top Questions Answered", #200 "Show vs. Tell, and How To Write Both".

Aanvullende theorie: K.M. Weiland, "3 Tips for Improving Show, Don't Tell" en "8 Quick Tips for Show, Don't Tell", *Helping Writers Become Authors*; het concept filterwoorden wordt breed toegeschreven aan Janet Burroway, *Writing Fiction*.

Literaire voorbeelden: Elizabeth McCracken, *An Exact Replica of a Figment of My Imagination* (2008); Ernest Hemingway, "Hills Like White Elephants" (1927). Toepassing: fragmenten uit *Het Algoritme van Verraad* (Jurjen Biesbroek, 2026).